

LAPPEENRANNAN TEKNILLINEN YLIOPISTO

Kauppätieteellinen tiedekunta

Johtaminen ja organisaatiot

AC30A8000 Kandidaatintutkielma

YHTEISKUNTAVASTUURAPORTOINNIN KEHITYS SUOMEN

METSÄTEOLLISUUDESSA 2000-LUVULLA

Case: UPM-Kymmene Oyj ja Stora Enso Oyj

29.2.2008

Tekijä: Kaisa Luukkanen

Opponentit: Jenna Kuusio

Mika Rantanen

Ohjaajat: Piia Lepistö-Johansson

Merita Mattila

Juha-Matti Saksa

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	2
1.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelma.....	2
1.2	Rakenne ja rajaukset.....	3
1.3	Teoreettinen viitekehys, tutkimusaineisto ja -menetelmät	3
2	YHTEISKUNTAVASTUU.....	5
2.1	Vastuullisen yritystoiminnan kehityshistoria.....	6
2.2	Yhteiskuntavastuun eri lähestymistavat	8
3	YHTEISKUNTAVASTUUN RAPORTOINTI.....	12
3.1	Raportoinnin kehitys.....	14
3.2	Raportoinnin kehityksen arviointi.....	17
4	YHTEISKUNTAVASTUURAPORTOINNIN KEHITYS CASEYRITYKSISSÄ	19
4.1	Caseyritykset.....	19
4.2	Stora Enson ja UPM-Kymmenen yhteiskuntavastuuraportoinnin kehitys	20
4.2.1	Luettavuus ja raportin rakenne.....	21
4.2.2	Hallintokäytännöt, johtamisjärjestelmät ja politiikat	23
4.2.3	Taloudellisen vastuun tunnusluvut	24
4.2.4	Ympäristövastuun tunnusluvut	25
4.2.5	Sosiaalisen vastuun tunnusluvut	26
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	28
	LÄHTEET	30

LIITTEET

- Liite 1. UPM-Kymmenen raportointi vuosina 2002–2006
- Liite 2. Stora Enson raportointi vuosina 2002–2006

1 JOHDANTO

Liiketoiminnan vastuullisuus ja kestävä kehitys ovat viime vuosina nousseet merkittäviksi, ajankohtaisiksi aiheiksi yritysmaailmassa. Kestävän kehityksen käsitteen teki tutuksi YK:n asettama ympäristön ja kehityksen maailmankomissio (Brundtlandin komission) vuonna 1987. Kestävä kehitys määriteltiin kehitykseksi, joka tyydyttää nykyisen sukupolven tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuuksia tyydyttää omia tarpeitaan (WCED 1987, 43). Jo tuolloin yritykset ja organisaatiot nähtiin avainasemassa kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi (WCED 1987, 43).

Tämän päivän yritysmaailmassa onkin nähtävissä kasvava kiinnostus osoittaa sitoutumista yhteiskuntavastuuseen. Erityisen merkittäväksi yritystoiminnan vastuullisuuden ovat tehneet omistajat, asiakkaat ja muut sidosryhmät, jotka tarvitsevat luotettavia, läpinäkyviä tietoja tuotteista ja yrityksen toiminnasta kestäviä valintoja tehdäkseen. Säilyttääkseen sidosryhmien luottamuksen, yrityksen on tunnistettava ja raportoitava toimintansa aiheuttamat taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristövaikutukset. Tämän seurauksena yhteiskuntavastuuraportoinnista ja -raporteista on tullut pysyvä piirre yritysmaailmaan. Tässä kandidaatintutkielmassa tutkitaan yhteiskuntavastuun ja erityisesti yhteiskuntavastuuraportoinnin kehitystä tutustumalla ja osallistumalla näiden käsitteiden ympärillä käytävään tieteelliseen keskusteluun.

1.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelma

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää kuinka yhteiskuntavastuuraportointi on viime vuosina kehittynyt ja mitkä asiat ovat vaikuttaneet sen kehitykseen. Työssä keskitytään nimenomaan yhteiskuntavastuuraportoinnin kehitykseen, ja varsinaista yritysten vastuullisen liiketoiminnan kehitystä käsitellään vähemmän. Tutkimuksella etsitään vastausta tutkimusongelmaan:

- Miten suomalaisten metsäyhtiöiden yhteiskuntavastuuraportointi on kehittynyt 2000-luvulla?

1.2 Rakenne ja rajaukset

Tutkimuksen teoreettisessa osassa pyritään selittämään tutkimuksen kannalta tärkeimmät käsitteet ja teoriat, ja tutustutaan alan keskeisiin aiempiin tutkimuksiin. Toisessa kappaleessa määritellään yhteiskuntavastuu -käsitettä ja tarkastellaan vastuullisen liiketoiminnan kehityshistoriaa. Kolmas kappale käsittelee yhteiskuntavastuuraportointia ja sen taustaa, kehitystä ja tutkimusta. Empiriaosassa tarkastellaan yhteiskuntavastuun kehitystä caseyritysten avulla. Empiirisessä tutkimuksessa analysoidaan Stora Enso Oyj:n ja UPM-Kymmene Oyj:n vuosina 2002–2006 julkaisemia erillisiä yhteiskuntavastuuraportteja. Aineistoa peilataan teoriaosiossa esitettyihin malleihin ja tutkimuksiin.

Yhteiskuntavastuuraportoinnissa keskitytään tarkastelemaan yhteiskuntavastuun viestintää erillisissä vastuuraporteissa. Muuta yhteiskuntavastuuviestintää, kuten esimerkiksi Internet-sivuja, vuosikertomuksia, sidosryhmälehtiä tai julkisia tilaisuuksia ei käsitellä tutkielmassa.

1.3 Teoreettinen viitekehys, tutkimusaineisto ja -menetelmät

Teoreettinen viitekehys on tietty eksplisiittisesti määritelty näkökulma, josta tutkimuksen havaintoja tarkastellaan (Alasuutari 1994, 69). Tässä tutkimuksessa teoreettinen viitekehys rakentuu tutkimusongelman, keskeisten käsitteiden (yhteiskuntavastuu ja yhteiskuntavastuuraportointi) ja niitä määrittelevän kirjallisuuden pohjalta. Teoreettinen viitekehys pohjautuu näiden teemojen viimeaikaisiin tutkimuksiin (esim. Carroll 1999, Lotila 2004, Ketola 2005, Kallio & Nurmi 2006, Van Marrewijk 2006).

Tutkimuksen empiirisessä osassa sovelletaan laadullista tapaus- eli casetutkimusta, joka on yleisimpiä liiketaloustieteen tutkimuksen laadullisia menetelmiä (Koskinen et al.

2005, 154). Aineistona käytetään UPM-Kymmene Oyj:n ja Stora Enso Oyj:n yhteiskuntavastuureportteja vuosilta 2002–2006. Stora Enson Oyj:n yhteiskuntavastuureportit on ladattavissa yrityksen Internet-sivuilla ja UPM-Kymmene Oyj:n yhteiskuntavastuureportit on tilattavissa postitse paperiversioina, lukuun ottamatta uusinta raporttia joka on ladattavissa yrityksen Internet-sivuilla.

Aineiston analysoinnissa on käytetty arviointipohjana suomalaisten yritysten yhteiskuntavastuureportointia vuosittain tutkivan LTT-Tutkimuksen käyttämiä arviointikriteerejä. Kriteerit on esitetty taulukossa 2.

2 YHTEISKUNTAVASTUU

Yrityksen yhteiskuntavastuu määritellään alan oppikirjoissa eettiseksi liiketoiminnaksi, jossa vastuu kannetaan yritystoiminnan vaikutuksista ympäröivään yhteiskuntaan ja sidosryhmiin. Vastuullisen yritystoiminnan keskeiset osa-alueet ovat taloudellinen vastuu, ympäristövastuu ja sosiaalinen vastuu. (Kujala & Kuvaja 2002, 160; Niskala & Tarna 2003, 19) Yhteiskuntavastuun perustan muodostaa lainsäädäntö, mutta useimmissa yhteiskuntavastuun määritelmässä vastuullinen yritys ei ainoastaan tyydy täyttämään lainsäädännöllisiä velvoitteitaan, vaan sisällyttää vapaaehtoisesti sosiaaliset ja ekologiset näkökohdat liiketoimintaansa ja vuorovaikutukseensa sidosryhmiensä kanssa. (MONIKA 2004, 5; Euroopan yhteisöjen komissio 2001, 7)

Vastuullisesti toimivalla yrityksellä yhteiskuntavastuun huomioonottaminen on kiinteä osa liiketoimintaa ja yritys pyrkii kehittymään määritellen eettisiä arvojaan, raportoiden toimintansa vaikutuksia ympäristöön ja yhteiskuntaan sekä pyrkien läheisempään vuorovaikutukseen sisäisten ja ulkoisten sidosryhmiensä kanssa (EU:n komission vihreässä kirjassa v. 2001 omaksuttu määritelmä) (MONIKA 2004, 5). Vastuullinen yritystoiminta ei siis ole ainoastaan lain tai taloudellisten syiden ajamaa toimintaa, vaan nimenomaan vapaaehtoista toimintaa, joka edistää yhteiskunnan yleistä hyvinvointia. Vastuullisen yritystoiminnan perusedellytys on kuitenkin kannattavuus, ja ennen kaikkea yhteiskuntavastuu onkin kilpailutekijä, jonka avulla yritys voi parantaa imagoaan ja edistää liiketoimintaansa. (MONIKA 2004, 5)

Vastuullista liiketoimintaa tarkoittava terminologia on tällä hetkellä varsin vakiintumatonta, mutta yhteiskuntavastuu on ollut viime vuosina käytetyin suomenkielinen termi puhuttaessa yrityksen taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristövastuun muodostamasta kokonaisuudesta (Niskala & Tarna 2003, 16). Muita usein käytettyjä suomenkielisiä termejä ovat vastuullinen liiketoiminta, yrityskansalaisuus, kestävä kehitys, kestävä liiketoiminta ja yritysetiikka (Ketola 2005, 9-13; Niskala & Tarna 2003, 16). Tavallisimpia englanninkielisiä termejä ovat corporate responsibility (CR), corporate social responsibility (CSR), corporate accountability, corporate citizenship ja corporate sustainability (EK 2006a, 1;

Ketola 2005, 9-11). Myös termit triple bottom line ja business ethics esiintyvät usein alan kirjallisuudessa (Van Marrewijk 2006, 78). Tässä tutkielmassa käytetään jatkossa pääasiassa termiä yhteiskuntavastuu (corporate social responsibility) sekaannusten välttämiseksi.

2.1 Vastuullisen yritystoiminnan kehityshistoria

Vaikka yhteiskuntavastuu on noussut yritysmaailman yhdeksi tärkeimmistä puheenaiheista vasta viime vuosikymmeninä, on käsitteellä pitkä ja monipuolinen historia. Yritysten yhteiskunnallisen vastuun diskurssin juuret voidaan jäljittää vuosisatojen päähän, mutta alan varsinainen kirjallisuus on suurelta osin tuotettu viimeisten 50 vuoden aikana. (Carroll 1999, 268) Modernin yhteiskuntavastuun isäksi Carroll (1999, 269) nimeää R. H. Bowenin, joka urauurtavassa kirjassaan *Social Responsibilities of the Businessman* (1953) esitti teorian yhteisestä sosiaalisesta ja taloudellisesta hyödystä, joka yhteiskunnalle syntyisi jos liiketoiminnassa huomioitaisiin laajemmat sosiaaliset tavoitteet.

Myös Suomessa herättiin pohtimaan liiketoiminnan vastuita 50-luvulla, jolloin Unto Virtanen (1959) käsitteli teoksessaan *Hyvä kauppiastapa ja kirjanpidon periaatteet* kohtuullisen laajasti yritystoiminnan eettisiä kysymyksiä (Kallio & Nurmi 2006, 5). Toki jo teollistumien alkuaikoina, 1900-luvun alussa yritysten omistajajohtajat näkivät yrityksensä Suomen taloudellisen kehityksen vetureina, ja pitivät työntekijöistään hyvää huolta. Esimerkiksi paperitehdas tarjosi työntekijöilleen asunnot, kaupan, palokunnan sekä lasten päivähoiton ja koulun, vaikka varsinaisista ihmisoikeuksista ei työntekijöillä ollut. Teollistumisen alkuaikoina myös luonto oli vapaasti täytettävä resurssi ja kaatopaikka. (Ketola 2005, 15) Suomalainen yhteiskuntavastuu säilyikin pitkälti sama peräti 1900-luvun alusta 1960-luvulle saakka, jolloin metsäteollisuusyhtiöiden sosiaaliset vastuut siirtyivät vähitellen valtion hoidettaviksi (Rytteri 2002, 90).

1960-luvun loppupuolella syntynyt ympäristöliike ei saanut vielä 1970-luvullakaan laajaa kannatusta, sillä taloudellinen kasvu ja hyvinvointi asetettiin tuolloin vahvasti etusijalle (Rytteri 2002, 95). Vasta 1980-luvulla ympäristökysymyksiin ja elämän laatuun alettiin

kiinnittää enemmän huomiota, ja keskustelua käytiin erityisesti yritysetiikan käsitteen alaisuudessa. Tuolloin liiketaloustieteeseen vakiintui myös käsite ympäristöjohtaminen, ja 1990-luvulla sen rinnalla alettiin puhua yrityksen yhteiskuntavastuusta. (Rytteri 2002, 107; Kallio & Nurmi 2006, 5-6) Koska luonnonympäristö on keskeinen yhteiskuntavastuun osa-alue ja vastaavasti eettiset kysymykset ovat osa ympäristöjohtamista, ovat yhteiskuntavastuun ja ympäristöjohtamisen diskurssit lähentyneet toisiaan 2000-luvulla jopa siinä määrin, että puhutaan näiden käsitteiden ”fuusioitumisesta”. Uudeksi käsitteeksi on noussut vastuullinen liiketoiminta tai yhteiskuntavastuu. (Kallio & Nurmi 2006, 6)

Suomessa yritysten yhteiskuntavastuun kehitystä on vauhdittanut ympäristökysymysten tarkastelu kilpailukyky mahdollisuutena. 1980-luvulla erityisesti ympäristötekniikan vienti ja sen edistäminen nähtiin liiketoiminnan mahdollisuutena, sillä ympäristövaatimusten oletettiin tiukentuvan useimmissa maissa ja vähitellen globaalistikin. Säästöjen tiukentuessa alan kansainvälisen kaupan oletettiin laajenevan ja vientimahdollisuuksien paranevan. Suomalaisen ympäristötekniikan viennin ja edistämisen konseptin kehitti yhä systemaattisemmaksi 1990-luvun alkupuolella ekovientitoimikunta, jonka useat suosittukset ovat edelleen ajankohtaisia. Tämän jälkeen Teollisuus ja Työnantajat (TT) teki linjauksensa, jossa ekokilpailukyky nostettiin kilpailutekijänä samalle tärkeystasolle hinnan ja laadun kanssa. (Loikkanen et al. 2007, 20)

2000-luvulla yhteiskuntavastuu keskustelu on saanut suuren yleisön huomion esimerkiksi Yhdysvaltalaisen Enron-yhtiön tilinpitoon liittyvien väärinkäytösten myötä. Tapaus johti yhtiön lopulta Yhdysvaltojen historian suurimpaan konkurssiin. Enronin ja eräiden muiden suurten yhtiöiden toiminta on johtanut tiukempiin tarkistuksiin sekä läpinäkyvämpiin tilinpitokäytäntöihin ja raportointiin. (Loikkanen et al. 2007, 20) Suomalaisten yritysten vastuun kehittymistä viimeisen vuosisadan aikana havainnollistetaan taulukossa 1.

Taulukko 1. Suomalaisen yritysten vastuun kehittyminen 1900–2004. (Ketola 2005, 15)

Aika	1900–1950	1960-luku	1970-luku	1980-luku	1990-luku	2000–2004
Taloudellinen vastuu	omistajajohdosta, paikkakunnasta ja Suomesta	omistajista	suomalaisista omistajista	kansainvälistyminen: myös ulkomaisista omistajista	kansainvälisyys, mutta suomalaisen etu: vastuu omistajista ja suomalaisesta kansantaloudesta	globalisoituminen: omistajien etu suomalaisen kansantalouden kustannuksella
Sosiaalinen vastuu	paikallisyhteisöstä	(maalta muuttaneista) työntekijöistä	suomalainen yhteiskunta otti vastuuta	hyvinvointivaltio: suomalainen yhteiskunta kantoi vastuuta	markkinatalous: vastuunkantajia puuttui	yrittäjäkansalaisuus Suomessa, ihmisoi-keudet globaalisti
Ekologinen vastuu	ei otettu	ei otettu	ympäristöjärjestöt painostivat vastuuseen	suomalainen lainsäädäntö asetti vastuuta	suomalaisesta luonnosta	EU-lainsäädäntö, kansainvälisiä sopimuksia globaaleihin ongelmiin

2.2 Yhteiskuntavastuun eri lähestymistavat

Tutkijat ovat viime vuosikymmenten aikana kuvanneet yhteiskuntavastuuta lukemattomilla erilaisilla määritelmillään. Lantos (2001, 595) esittää tutkimuksessaan varsin perustavanlaatuisia kysymyksiä: Miksi yritykset ovat olemassa? Tulisiko yritysten huolehtia sosiaalisesta vastuustaan siinä missä taloudellisesta? Pitäisikö yritysten jopa ”uhrata” taloudellinen tulos sosiaalisen vastuun hyväksi? Lantos (2001) erittelee kolme yhteiskuntavastuun tyyppiä; eettinen yhteiskuntavastuu (moraalinen minimivastuu, joka yrityksellä on sidosryhmille), strateginen yhteiskuntavastuu (taloudellinen vastuu osakkeenomistajille) ja altruistinen (pyyteetön vastuu, jonka hyöty on epävarma ja jopa merkityksetön yritykselle). Näistä kolmesta yhteiskuntavastuun osa-alueesta Lantos (2001) suosittelee keskittymistä strategiseen yhteiskuntavastuuseen. (Lotila 2004, 11) Carroll (1991, 42) puolestaan mieltää yhteiskuntavastuun kattavan taloudellisen vastuun, laillisen vastuun, eettisen vastuun ja filantrooppisen vastuun, jotka yhteiskunta on yritykselle asettanut. Carroll (1991, 42) esittää yhteiskuntavastuun osa-alueet pyramidina (ks. kuva 1), jossa alimmaisena, ns. kivijalkana on taloudellinen vastuu ja sen päällä laillinen vastuu. Nämä vastuualueet ovat ns. yritykseltä vaadittavia (required) vastuita. Pyramidin

seuraavalle tasolle sijoittuva eettinen vastuu on puolestaan yritykseltä odotettu (expected) vastuu. Ja pyramidin huipulle sijoittuva filantrooppinen ns. vapaaehtoinen, humaani vastuu on yhteiskunnan yritykseltä toivoma (desired) vastuu. (Carroll 1991, 40–42; Lotila 2004, 11)

Kuva 1. Yhteiskuntavastuun pyramidi. (Carroll 1991, 42)

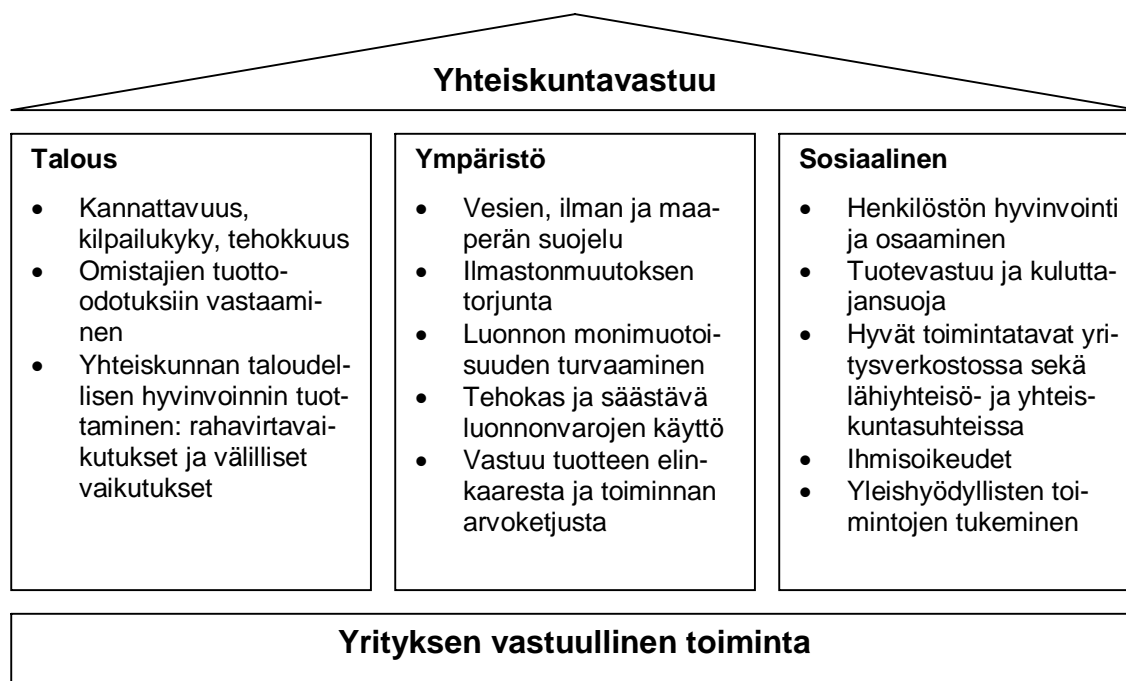
Laajalti tunnettu ja tällä hetkellä eniten käytetty lähestymistapa yhteiskuntavastuun määrittelyssä on ns. kolmoistilinpäätös eli triple bottom line. Termin lanseerasi Elkington (1997) kirjassaan *Cannibals with Forks: the Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Triple bottom line on ajatusmalli, jonka mukaan yrityksen kokonaistulokset olisi mitattava käyttäen perustana yrityksen kokonaispanosta taloudellisen hyvinvoinnin (profit), ympäristön laadun (planet) ja sosiaalisen pääoman (people) alalla. (Euroopan yhteisöjen komissio 2001, 29)

Taloudellisella vastuullisuudella viitataan yrityksen kannattavuuteen, kilpailukykyyn, tehokkuuteen ja kykyyn vastata omistajien tuotto-odotuksiin sekä yrityksen rooliin yhteiskunnan taloudellisen hyvinvoinnin tuottamisessa (EK 2006b, 5). Yrityksen sidosryhmiin kohdistuvia taloudellisia vaikutuksia ovat esimerkiksi työntekijöiden palkat ja vero-

jen maksu yhteiskunnalle. Tämän lisäksi voidaan havaita välillisiä vaikutuksia esimerkiksi tarkastelemalla toimialan kansantaloudellista merkittävyyttä tai yrityksen innovaatioiden yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Jos tarkastellaan taloudellista vastuuta vielä laajemmin, voidaan jopa yrityksen tavarantoimittajien työllistämisaikutus ja siitä syntyvät palkka- ja verotulot nähdä ostajayrityksen taloudellisina vaikutuksina yhteiskuntaan. (Niskala & Tarna 2003, 19)

Ympäristövastuulla tarkoitetaan vastuuta ekologisesta ympäristöstä. Yrityksen näkökulmasta tämä tarkoittaa luonnonvarojen kestäväää käyttöä, jätteen määrän vähentämistä ja ympäristöhaittojen minimoimista. Tavoitteena on vesien, ilman, maaperän ja luonnon monimuotoisuuden suojele sekä ilmastonmuutoksen hallinta. Yritys on myös vastuussa koko tuotteen elinkaaren aikaisista ympäristövaikutuksista ja toiminnan arvoketjusta. (EK 2006b, 5; Niskala & Tarna 2003, 19–20) Yritys on vastuussa sekä omista välittömistä ympäristövaikutuksistaan, että välillisistä, yhteistyökumppanien ympäristövaikutuksista. (Loikkanen et al. 2007, 17)

Sosiaalinen vastuullisuus käsittää puolestaan henkilöstön hyvinvoinnin, osaamisen ja motivoinnin, tuotevastuu- ja kuluttajasuojakysymykset sekä yhteistyön yritysverkostossa. Tärkeitä sosiaalisen vastuun osa-alueita ovat avoin vuorovaikutus sidosryhmien kanssa sekä ihmisoikeudet. (EK 2006b, 5) Yrityksen välittömiä sosiaalisia vaikutuksia ovat esimerkiksi henkilöstön hyvinvointi sekä tuotteet ja palvelut. Välillisiin vaikutuksiin kuuluvat yhteiskunnan hyvinvointi ja esimerkiksi yhteishankkeet koulujen kanssa. (Loikkanen et al. 2007, 17) Yhteiskuntavastuun kolme osa-aluetta esitetään kootusti kuvassa 2.

Kuva 2. Yhteiskuntavastuun kolme osa-alueetta. (Niskala & Tarna 2003, 20)

Yhteiskuntavastuun jakaminen kolmeen osa-alueeseen on nähty hyödyllisenä etenkin raportoinnin kannalta. Muun muassa Global Reporting Initiative (GRI) -raportointiohjeisto käyttää raportoinnin rakenteena ”triple bottom line” kolmijakoa. Yhteiskuntavastuun jakamisessa kolmeen osaan piilee riski siitä, että kutakin osa-alueetta tarkastellaan liiaksi erillään. (GRI 2002, 9) Yleisen näkemyksen mukaan tämä ei ole ollut ongelma, sillä todellisuudessa yhteiskuntavastuun kolme ulottuvuutta nivoutuvat vahvasti yhteen. Jos esimerkiksi yrityksen talous ei ole kunnossa, ei yrityksellä ole edellytyksiä huolehtia sosiaalisesta ja ympäristövastuustaan, tai toisaalta jos yritys laiminlyö henkilöstöään ja ympäristöään tai käyttäytyy vastuuttomasti sidosryhmiään kohtaan, se ei voi menestyä taloudellisesti. (EK 2006b, 5)

3 YHTEISKUNTAVASTUUN RAPORTOINTI

Vastuullisen yrityksen toimintatapoihin kuuluu olennaisena osana avoin viestintä (Kujala & Kuvaja 2002, 175). Tämän päivän yritysmaailmassa on nähtävissä kasvava kiinnostus osoittaa sitoutumista yhteiskuntavastuuseen, siksi yhteiskuntavastuuraportoinnista ja -raporteista onkin tulossa pysyvä piirre yritysmaailmaan. Säilyttääkseen osakkaidensa luottamuksen ja hyvän maineen markkinoilla, yrityksen on tunnistettava, tarkkailtava ja raportoitava kaikki taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristövaikutukset, joita sen toiminnasta aiheutuu. (Perrini 2005, 611) Raportoinnista ei kuitenkaan ole hyötyä ainoastaan ulkoisille sidosryhmille viestittäessä, vaan tulokset hyödyttävät myös yrityksen sisäistä vastuullisen liiketoiminnan kehittämistä (Kujala & Kuvaja 2002, 175).

Taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviä valintoja varten osakkeenomistajat, asiakkaat ja muut sidosryhmät tarvitsevat luotettavia, läpinäkyviä tietoja tuotteista ja yrityksen toiminnasta (Loikkanen et al. 2007, 23). Yrityksen kannalta yhteiskuntavastuuraportointi on usein mielekkäämpi tapa viestittää riskeistä ja mahdollisuuksista, kuin vastata sidosryhmien taholta esitettyihin yksittäisiin kyselyihin. Raportointi tuo läpinäkyvyyttä ja avoimuutta yrityksen toimintaan, ja jatkuvuutta vuorovaikutukseen sidosryhmien kanssa. Koska yhteiskuntavastuuraportointi tiivistää yrityksen sisällä usein varsin erillään toimivien funktioiden yhteistyötä, se avaa myös usein keskusteluja uusista näkökulmista. Tämä voi olla hyödyksi liiketoimintastrategioiden ja johtamisen kehittämisessä. Myös riskien hallinnassa yhteiskuntavastuuraportointi on oiva väline yritysjohdolle. Se auttaa ennakoimaan esimerkiksi toimittajaketjuun, lainsäädäntöön tai brandeihin liittyviä uhkia ja odottamattomia tapahtumia. (Niskala & Tarna 2003, 82)

Yhteiskuntavastuuraportti voidaan julkaista vuosittain, puolivuositain tai muulla aikataululla, ja se voidaan laittaa jakeluun painettuna tai sähköisesti (Bernhart & Slater 2007, 18). Raportti ja koko raportointiprosessi voidaan verifioida, eli varmennuttaa ulkopuolisella taholla, mutta useat yritykset lähtevät siitä olettamuksesta, että tiedot ovat luotettavia, kun ne perustuvat tarkastettuun kirjanpitoon ja tilinpäätökseen sekä järjestelmälliseen laatu-, ympäristö- ja henkilöstöasioiden hallintaan. (EK 2006b, 32) Vaikka talouden

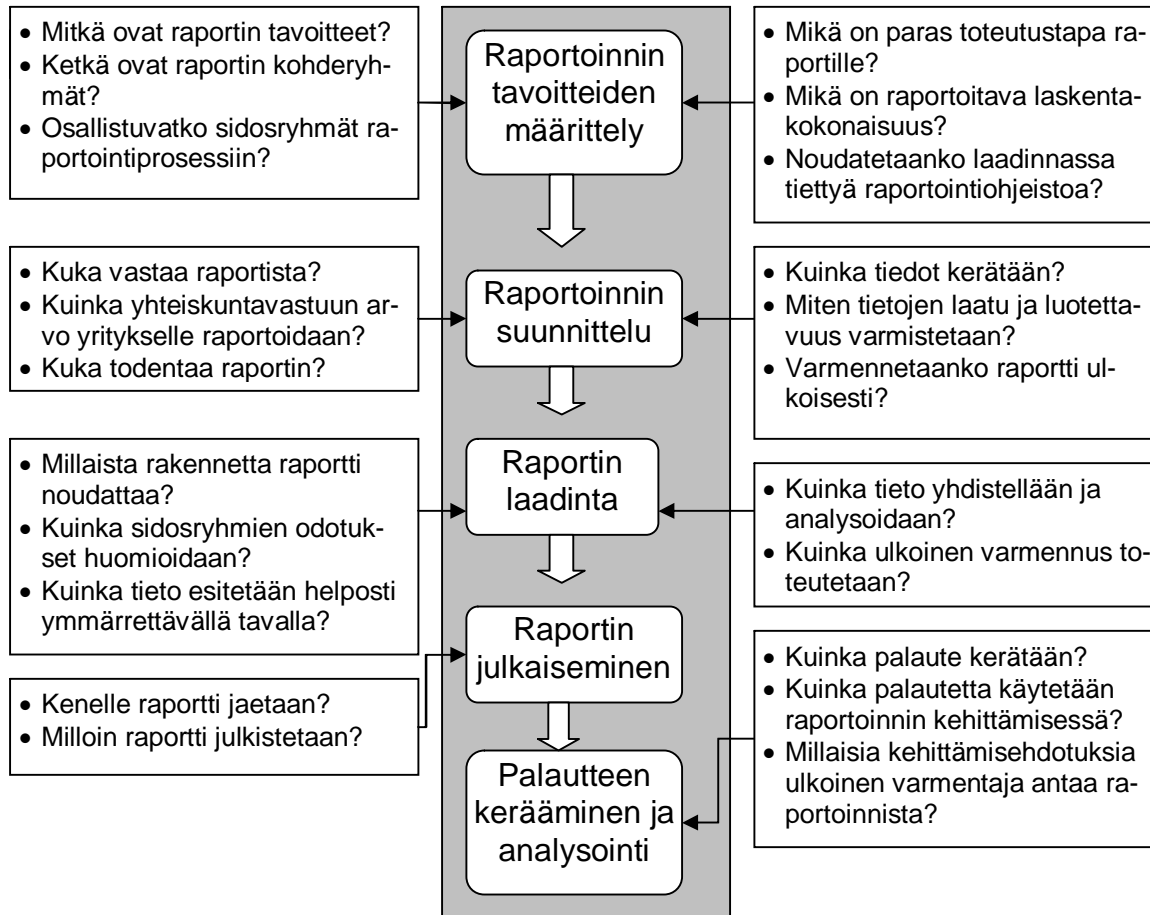
ja ympäristövaikutusten mittarit ovat pitkälti vakiintuneita ja perustuvat suurelta osin lain-säädäntöön, ei yhtenäistä yhteiskuntavastuun raportointikäytäntöä ole vielä kyetty luomaan (EK 2006b, 32; Parris 2006, 3). Yhteiskuntavastuuraportointia varten on kuitenkin olemassa erilaisia ohjeita. Tunnetuin niistä on paljon käytetty Global Reporting Initiative (GRI) -raportointiohjeisto. (EK 2006b, 32) Global Reporting Initiative syntyi vuonna 1997 YK:n ympäristöohjelman UNEPin (United Nations Environment Programme) ja CERESin (Coalition for Environmentally Responsible Economies) aloitteesta (Kujala & Kuvaja 2002, 176). GRI:n tavoitteeksi asetettiin kestävään kehitykseen liittyvien kysymysten raportoinnin nostaminen tilinpäätösraportointia vastaavalle tasolle luomalla yleisesti hyväksytty toimintamalli yritysten ja eri organisaatioiden yhteiskuntavastuun raportoinnille (Kujala & Kuvaja 2002, 176; Niskala & Tarna 2003, 89). GRI-ohjeiston mukaan laaditun raportin tulisi antaa tasapainoinen ja perusteltu kuva yrityksen toiminnasta, mukaan lukien sekä positiiviset, että negatiiviset vaikutukset (GRI 2006, 3).

GRI-ohjeen mukaisesti raportin tulee sisältää seuraavat tiedot (EK 2006b, 32):

- yrityksen perustiedot
- ylimmän johdon näkemys vastuullisuuden nykytilasta ja tulevista painopisteistä
- kuvaukset vastuullisuuteen liittyvistä strategioista, toimintapolitiikoista ja johtamisjärjestelmistä
- analyysin sidosryhmistä ja keskeisistä vaikuttamisalueista
- suoritustasoa kuvaavat mittarit

Yhteiskuntavastuuraportoinnin toteutus on monivaiheinen prosessi, johon raportointiohjeistot antavat käytännössä vain suuntaviivat. Täysin yhtenäisen ohjeiston luominen on vaikeaa, sillä raportointiprosessiin ja raportin suunnitteluun liittyy aina yrityskohtaisia kysymyksiä. Vaikka yhteiskuntavastuuraportti julkaistaan useimmiten kerran vuodessa, on yhteiskuntavastuuraportointi jatkuva prosessi, jossa tietoja kerätään koko raportointikauden ajan. Myös jatkuva palaute sidosryhmiltä on tärkeä tekijä raportin muodostuksessa, sillä se auttaa raportoitavien asioiden olennaisuuden arvioinnissa. (Niskala &

Tarna 2003, 83–88) Kuvassa 3 esitetään yksityiskohtaisemmin yhteiskuntavastuuraportoinnin toteutusprosessi.

Kuva 3. Yhteiskuntavastuuraportoinnin toteutusprosessi. (Niskala & Tarna 2003, 88)

3.1 Raportoinnin kehitys

Yhteiskuntavastuuraportointi on varsin uusi ilmiö. Yritykset alkoivat raportoida ympäristövastuistaan ja vaikutuksistaan erillisen ympäristöraportin muodossa 1980-luvun loppupuolella, mutta kokonaisvaltaista yhteiskuntavastuuta on alettu raportoida vasta aivan viime vuosina. (Niskala & Tarna 2003, 14) Muutaman vuoden aikana yhteiskuntavastuuraportointi on yleistynyt varsin nopeasti. KPMG:n (KPMG 2005) uusimman tutkimuksen mukaan vuonna 2005, 52 prosenttia maailman 250 suurimmasta yrityksestä julkaisi eril-

lisen yhteiskuntavastuuraportin. Vuonna 2002 vastaava luku oli 45 prosenttia ja vuonna 1999 vain 35 prosenttia. (KPMG 2005, 4) Tänä päivänä vastuuraporteissa käsitellään taloudellista, sosiaalista ja ympäristövastuuta erillisinä kokonaisuuksina ”triple bottom line” -kolmijaon mukaisesti, mutta vastuun eri osa-alueiden välisiä yhteyksiä, kuten ympäristönsuojelun taloudellisia vaikutuksia ei vielä tavallisesti raportoida (HSE 2007, 5).

Viime vuosikymmenten aikana yhteiskuntavastuuraportoinnin kehitykseen ovat vaikuttaneet monet kansainväliset aloitteet. Ohjeistuksia yhteiskuntavastuun periaatteille, toimintatavoille ja raportoinnille ovat laatineet mm. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD (toimintaohjeet monikansallisille yrityksille), Yhdistyneet kansakunnat (Global Compact -aloite), Euroopan unioni (mm. Vihreä kirja yritysvastuun käytäntöjen edistämiseksi), Kansainvälinen kauppakamari (mm. Elinkeinoelämän peruskirja kestävän kehityksen edistämiseksi) ja Ceres-verkosto (käynnisti GRI:n kehittämisen). Näiden lisäksi kansainvälisessä ISO-standardointijärjestössä valmistellaan ohjeita yhteiskuntavastuun hallintaan ja raportointiin (ISO 26000 -sarja). (Loikkanen et al. 2007, 29)

Raportointikäytäntöjen jatkuvasta kehityksestä huolimatta raporttien keskinäinen vertailtavuus ei ole kehittynyt yhtenäisten raportointikäytäntöjen puuttuessa (Kujala & Kuvaja 2002, 175). Lisäksi raportoinnissa on huomattavia laatueroja. Tämä on johtanut keskusteluun siitä, pitäisikö raportoinnin olla vapaaehtoista vai säädeltyä. (Lotila 2004, 28) Tällä hetkellä yrityksen sosiaalisen ja ympäristövastuun raportoin on vapaaehtoista, lukuun ottamatta muutamaa Euroopan maata joissa on otettu käyttöön sitovat määräykset koskien sosiaalista ja/tai ympäristöraportointia (Caby & Chousa 2006, 206). Ympäristöraportointi on pakollista Tanskassa, Alankomaissa, Ruotsissa ja Flanderin alueella Belgiassa, yhteiskunnallinen tilinpäätös vaaditaan Ranskassa, Belgiassa ja Portugalissa, ja sosiaalinen- ja ympäristötilinpäätös Ranskassa ja Norjassa (Dubigeon 2006, 257).

Suomessa yrityksille ei ole säädetty yleistä velvoitetta tiedottaa toiminnastaan (Wallin 2002, 128). Siten myös yhteiskuntavastuuraportointi on täysin vapaaehtoista. Laajimpiina tiedottamis- ja tiedontuotantovelvoitteina voitaneen pitää arvopaperin liikkeellelaskijaa koskevia julkistamisvelvoitteita (arvopaperimarkkinalaki 495/1989, luku 2) (Wallin

2002, 128). Arvopaperimarkkinalaissa (495/1989, luku 2, § 2) säädetään seuraavaa tiedonantovelvollisuudesta arvopaperien tarjoamisen ja julkiseen kaupankäyntiin tai monenkeskiseen kaupankäyntiin hakemisen yhteydessä:

”Joka tarjoaa arvopapereita, hakee arvopaperin ottamista julkisen kaupankäynnin tai monenkeskisen kaupankäynnin kohteeksi tai huolehtii toimeksiannon nojalla tarjouksesta taikka julkisen kaupankäynnin tai monenkeskisen kaupankäynnin kohteeksi hakemisesta, on velvollinen pitämään sijoittajien saatavilla tasapuolisesti riittävät tiedot arvopaperin arvoon olennaisesti vaikuttavista seikoista.”

Tämä tiedonantovelvoite voidaan heijastaa myös osakeyhtiön yhteiskuntavastuuraportointiin, jonka yksi perusedellytys on tarjota osakkeenomistajille luotettavia, läpinäkyviä tietoja yrityksen toiminnasta – olettaen että vastuuasioilla on vaikutus yrityksen arvoon.

Yrityksen taloudellisen vastuun tunnuslukujen julkisuus toteutuu suurelta osin kirjanpito- ja verolainsäädännön kautta (Wallin 2002, 134; EK 2006b, 34). Oikeudellisesti turvattu tiedonsaanti yrityksen ympäristövaikutuksista puolestaan järjestyy ensisijaisesti välillisen tiedonsaannin kautta, eli viranomaisten hallussa olevan informaation perusteella. Viranomaiset saavat yritysten ympäristövaikutuksia koskevaa tietoa ympäristölupamenettelyssä (ympäristönsuojelulaki 86/2000) sekä ympäristövaikutusten arviointimenettelyssä (468/1994). Ympäristönsuojelulain (86/2000, luku 4, § 28) mukaan ”ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavaan toimintaan on oltava lupa (*ympäristölupa*)”. Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä (468/1994, luku 2, § 4) puolestaan määrää seuraavasti: ”Ympäristövaikutusten arviointimenettelyä sovelletaan hankkeisiin ja niiden muutoksiin, joista Suomea velvoittavan kansainvälisen sopimuksen täytäntöönpaneminen edellyttää arviointia taikka joista saattaa aiheutua merkittäviä haitallisia ympäristövaikutuksia Suomen luonnon ja muun ympäristön erityispiirteiden vuoksi.” Myös yrityksen sosiaalisen vastuun taustalla voidaan nähdä lainsäädäntö. Sosiaalista vastuuta koskevana lainsäädäntönä voidaan nähdä esimerkiksi työ- ja sosiaalilainsäädäntö, tasa-arvolaki, tuoteturvallisuus- ja kuluttajansuojalainsäädäntö sekä kilpailulainsäädäntö (EK 2006b, 34).

Vaikka yrityksen taloudellisiin, sosiaalisiin ja ympäristövastuisiin liittyy suuri määrä ohjeita, suosituksia ja lainsäädäntöä, on niistä vaikea koota yhtenäistä ohjeistusta. Siksi yhteiskuntavastuuraportointi on yhä pitkälti ohjeistamatonta ja vapaaehtoista, eikä raportointi ole lailla säädeltyä.

3.2 Raportoinnin kehityksen arviointi

Useat organisaatiot julkaisevat vuosittaisia yhteiskuntavastuututkimuksia mitataksaan ja arvioidakseen yritysten yhteiskuntavastuuraportointia, ja tunnistaakseen trendejä, vahvuuksia ja heikkouksia (Parris 2006, 3). Tilitoimisto KPMG on vuodesta 1993 asti julkaissut kolmen vuoden välein varsin kattavan maailmanlaajuisen ympäristö- ja yhteiskuntavastuuraportointia kartoittavan tutkimuksen (KPMG 2005). KPMG:n vuoden 2005 tutkimustuloksissa mainitaan muun muassa seuraavat havainnot (KPMG 2005):

- Raportoinnin motiivit ovat sekä taloudellisia (74 %) että eettisiä (53 %).
- Useimmista raporteista puuttuu tarkat tiedot yhteiskuntavastuun hallintokäytännöistä ja vastuun jakautumisesta organisaatiossa.
- Sidosryhmävuoropuhelu mainittiin lähes 40 prosentissa raporteista.
- Ympäristövastuuraportointiin verrattuna sosiaalista vastuuta ja taloudellista vastuuta käsitellään pintapuolisemmin.
 - Sosiaalista vastuuta raportoidaan noin 60 prosentissa raporteista.
 - 61 prosenttia raporteista sisältää taloudellisia tietoja (esim. tulos), mutta vain 25 % yrityksistä raportoi toiminnan taloudellisista vaikutuksista kestävän kehityksen näkökulmasta.
- Ilmastonmuutosta käsiteltiin 85 prosentissa raporteista.
- Yhteistyöhön kansalaisjärjestöjen (non-governmental organization) kanssa viitataan lähes yhtä usein kuin yhteistyöhön liiketaloudellisten toimijoiden kanssa.

Suomessa LTT-Tutkimus on arvioinut yritysten ja julkisten organisaatioiden ympäristöraportointia vuosittain vuodesta 1996 alkaen. Vuodesta 2001 alkaen raportointikatsaus laajennettiin kokonaisvaltaisen yhteiskuntavastuuraportoinnin arviointiin. Vertailussa arvioidaan nimenomaan yritysten yhteiskuntavastuuraportointia, ei toiminnan vastuullisuutta. (LTT 2006, 1) Vuosittaisen katsauksen tavoite on tehdä vastuuraportointia tunnetuksi ja yrityskohtaisesti edistää ja kehittää sisäistä vastuullisuutta. Arviointi kohdistuu yritysten ympäristö- tai yhteiskuntavastuuraporttiin, vuosikertomukseen ja tilinpäätöstietoihin sekä internet-sivuihin. Lisäksi yrityksiltä kerätään kyselylomakkeella tietoja sisäisen mittamisen tilasta kolmen vuoden ajalta. (HSE 2008) Taulukossa 2 esitetään LTT:n vuosittaisessa tutkimuksessa arvioitavat osa-alueet. Tämän tutkielman empiirisessä osassa tullaan käyttämään taulukossa 2 esitettävää mallia aineiston analysoinnin runkona.

Taulukko 2. Yhteiskuntavastuuraportoinnin arvioitavat osa-alueet. (Mukaiillen HSE 2007, 7)

Arvioitava osa-alue	Kuvaus
1. Luettavuus ja raportin rakenne	Luotettavuus, visio ja strategia, organisaation kuvaus, sidosryhmät, raportin sisältö ja rajaukset
2. Hallintokäytännöt ja johtamisjärjestelmät	Hallintokäytännöt, yhteiskuntavastuun toimintaperiaatteet ja politiikat, sidosryhmävuorovaikutus
3. Taloudellisen vastuun tunnusluvut	Taloudelliset vaikutukset eri sidosryhmille: asiakkaat, toimittajat, henkilöstö, pääoman tuottajat, julkinen sektori
4. Ympäristövastuun tunnusluvut	Toiminnan ympäristövaikutukset: materiaalit, energia, vesi, luonnon monimuotoisuus, päästöt, jätteet, tuotteet ja palvelut
5. Sosiaalisen vastuun tunnusluvut	Työntekijät ja työolosuhteet, ihmisoikeudet, yhteiskunta, tuotevastuu

Yhteiskuntavastuuraportointia on vaikeaa arvioida numeerisesti, siksi useimmat tutkimukset keskittyvätkin raportoinnin laadulliseen tutkimukseen. Lotila (2004) käyttää tutkimuksessaan yhteiskuntavastuun arviointikriteereinä raportin rakennetta ja ulkoasua, yrityksen arvoja, toimintatapoja ja havaintoja sekä sitä miten yritykset käsittävät yhteis-

kuntavastuun kolme ulottuvuutta ja keitä he pitävät tärkeimpinä sidosryhminään (Lotila 2004, 31-41).

4 YHTEISKUNTAVASTUURAPORTOINNIN KEHITYS CASEYRITYKSISSÄ

Tässä tutkielman osassa sovelletaan tapaus- eli casetutkimus -menetelmää. Tapaustutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jossa tutkitaan yksi tai enintään muutama tietyllä tarkoituksella valittu otos. Tapaus on yleensä yritys tai yrityksen osa. (Koskinen et al. 2005, 154) Tutkimuksen tapauksiksi on valittu Stora Enso Oyj ja UPM-Kymmene Oyj. Jatkossa yrityksistä käytetään nimiä Stora Enso ja UPM-Kymmene (tai UPM). Otosvalinta perustuu yritysten kokoon ja merkittävyyteen suomalaisessa metsäteollisuudessa. Koska Stora Enso ja UPM ovat kaksi suomen suurinta metsäyhtiötä, voidaan niiden yhteiskuntavastuuraportointia arvioimalla saada kattava yleiskuva suomen metsäteollisuuden yhteiskuntavastuuraportoinnista.

4.1 Caseyritykset

Stora Enso kuuluu maailman johtaviin metsäteollisuusyhtiöihin. Vuonna 2006 Stora Enson liikevaihto oli 14,6 miljardia euroa. Stora Enson päätuotteet ovat paino- ja hienopaperit, pakkauskartongit sekä puutuotteet, ja pääasialliset asiakkaat ovat yrityksiä. Konsernin palveluksessa on noin 44 000 henkilöä yli 40 maassa. Stora Enson osakkeet noteerataan Helsingin, New Yorkin ja Tukholman arvopaperipörssissä. Vuoden 2006 lopussa yhtiöllä oli 68 500 rekisteröityä osakkeenomistajaa. (Stora Enso 2007, 1) Stora Enson omistus (osakkeiden mukaan) jakautuu suomalaisille yhteisöille (12,6 %), ADR-todistusten haltijoille (12,5 %), Suomen valtiolle (12,3 %), ruotsalaisille yhteisöille (11,7 %), ruotsalaisille yksityisille osakkeenomistajille (3,2 %), suomalaisille yksityisille osakkeenomistajille (1,7 %) ja hallintarekisteröidyille (muut kuin suomalaiset tai ruotsalaiset) osakkeenomistajille (46,1 %) (Stora Enso 2008).

UPM-Kymmene on maailmanlaajuisesti toimiva metsäteollisuusyhtiö, jonka liikevaihto vuonna 2006 oli 10,0 miljardia euroa. UPM:n liiketoiminta keskittyy painopapereihin, erikoispapereihin, jalosteisiin ja puutuotteisiin. UPM:llä on tuotantolaitoksia 15 maassa, ja konsernin palveluksessa on 28 704 henkeä, joista noin 52 % työskentelee Suomessa. Yhtiön osakkeet noteerataan Helsingin ja New Yorkin arvopaperipörssiissä. UPM:llä oli vuoden 2006 lopussa 64 000 rekisteröityä osakkeenomistajaa. (UPM 2007a, 10) Osakkeiden omistus jakautuu yrityksille (2,2 %), rahoitus- ja vakuutuslaitoksille (3,3 %), julkisyhteisöille (7,2 %), kotitalouksille (14,4 %), voittoa tavoittelemattomille yhteisöille (6,0 %), rekisteröidyille ulkomaisille omistajille (0,7 %) ja hallintorekisteröidyille omistajille (66,3 %) (UPM 2008).

4.2 Stora Enson ja UPM-Kymmenen yhteiskuntavastuuraportoinnin kehitys

Sekä UPM-Kymmene, että Stora Enso voidaan nähdä suomalaisina ja kansainvälisinä edelläkävijöinä yhteiskuntavastuuraportoinnissa. UPM-Kymmene on julkaissut erillisen yhteiskuntavastuuraportin vuodesta 2002 alkaen ja tätä ennen yhtiö julkaisi seitsemänä vuonna (vuodesta 1995 alkaen) ympäristöraportin (UPM 2007b, 1). Myös Stora Enso raportoi sosiaalisista vastuistaan ensimmäistä kertaa erillisessä raportissa vuonna 2002, mutta ensimmäinen varsinainen yhteiskuntavastuuraportti (sosiaalinen ja ympäristövastuu samassa) julkaistiin vuonna 2003. Tätä ennen yhtiö julkaisi ympäristöraportin vuosittain vuosina 1998–2002. (Stora Enso 2004, 5)

UPM-Kymmene ja Stora Enso ovat molemmat soveltaneet raporteissaan Global Reporting Initiative -ohjeiston (GRI) suosituksia vuodesta 2002 alkaen (UPM 2003, 3; Stora Enso 2003, 35). Yhtiöt ovat myös osallistuneet LTT-Tutkimuksen em. vuosittaiseen raportointikilpailuun 2000-luvulla vuosina 2000–2004. Sekä UPM-Kymmene että Stora Enso on palkittu useina vuosina hyvän raportoinnin ansiosta. Taulukossa 3 esitetään UPM:n ja Stora Enson sijoitukset raportointikilpailussa 2000-luvulla.

Taulukko 3. UPM-Kymmenen ja Stora Enson menestys LTT-Tutkimukset raportointikilpailussa 2000-luvulla (sarjoissa: paras kokonaisraportoija ja paras erillisarportti).

	UPM-Kymmene	Stora Enso
2000	3. sija (kaikki toimialat): Paras kokonaisraportoija 2. sija (metsäteollisuus): Paras erillinen raportti	Ei palkittu
2001	1. sija (metsäteollisuus): Paras erillinen raportti	3. sija (kaikki toimialat): Paras kokonaisraportoija 1. sija (metsäteollisuus): Paras erillinen raportti
2002	2. sija (kaikki toimialat): Paras erillinen raportti 2. sija (metsäteollisuus): Paras kokonaisraportoija	3. sija (metsäteollisuus): Paras kokonaisraportoija
2003	1. sija (kaikki toimialat): Paras erillinen raportti 4. sija (kaikki toimialat): Paras kokonaisraportoija	Ei palkittu
2004	Ei palkittu	Ei palkittu
2005	Ei osallistunut	Ei osallistunut
2006	Ei osallistunut	Ei osallistunut

Seuraavaksi esitellään Stora Enson ja UPM:n yhteiskuntavastuuraportoinnin kehitystä jakamalla raportointi taulukossa 2 esitettyihin osa-alueisiin. Yhteiskuntavastuuraportointia arvioidaan vuodesta 2002 alkaen, koska vuonna 2002 molemmat yhtiöt raportoivat ensimmäistä kertaa kaikkia kolmea yhteiskuntavastuun aluetta (taloudellinen vastuu, ympäristövastuu ja sosiaalinen vastuu). Liitteissä 1 ja 2 esitetään tiivistetysti UPM:n (liite 1) ja Stora Enson (liite 2) raportointi vuosina 2002–2006.

4.2.1 Luettavuus ja raportin rakenne

Koska sekä UPM-Kymmene että Stora Enso ovat molemmat soveltaneet raporteissaan GRI -ohjeiston suosituksia vuodesta 2002 alkaen, ovat heidän raporttinsa rakenteeltaan pitkälti samankaltaisia. Raporteista löytyy alusta johdon (useimmiten toimitusjohtajan) lausunto, jonka jälkeen esitellään yritys lyhyesti ja vasta tämän jälkeen aletaan esitellä yrityksen yhteiskuntavastuuta. Lopuksi yritykset kokoavat taulukoiksi kuluneen vuoden tuotannon, päästöt ja jätteet.

Ensimmäiset kokonaisvaltaiset yhteiskuntavastuuraporttinsa yhtiöt rakensivat hyvinkin tarkasti GRI -ohjeita noudattaen. Tästä johtuen molempien yhtiöiden kaksi ensimmäistä (UPM:n vuoden 2002 ja 2003, ja Stora Enson vuoden 2003 ja 2004) yhteiskuntavastuu-

raporttia ovat varsin selkeitä rakenteeltaan. Raporteissa esitetään taloudellinen vastuu, ympäristövastuu ja sosiaalinen vastuu selkeinä omina asiakokonaisuuksina. Tämä parantaa luettavuutta, mutta etenkin UPM:n aivan ensimmäisissä raporteissa näkyy kokemuksen puute. UPM:n vuoden 2002 raportti on suppea ja jokseenkin pintapuolinen, sillä esimerkiksi tarkat tuotanto- ja päästöluvut puuttuvat. Nämä puutteet on seuraavan vuoden raportissa korjattu, eikä raporttia voi enää ainakaan suppeaksi sanoa, sillä UPM:n vuoden 2003 raportti on tässä tutkimuksessa arvioitavista raporteista laajin (80 sivua). Vuonna 2003 UPM uudisti raportin sisällön lisäten raportin liitteeksi laajat taulukot mm. yhtiön politiikoista, tuotannosta ja päästöistä. Vuoden 2003 jälkeen raportin ulkoasu on pysynyt samankaltaisena.

Selkeärakenteisten ensimmäisten raporttien jälkeen sekä UPM että Stora Enso rakensivat kolmannet (UPM:n vuoden 2004 ja Stora Enson vuoden 2005) yhteiskuntavastuureporttinsa aiempia selkeästi sekavammiksi. Yhteiskuntavastuun kolmea ulottuvuutta ei ole jaettu omiksi osioiksi ja tämä vaikeuttaa yrityksen yhteiskuntavastuun hahmottamista kokonaisuutena.

Vuosien mittaan raportit ovat kehittyneet rakenteeltaan selkeämmiksi ja paremmin jaksotetuiksi. Myös asiasisältö on kehittynyt tiiviimmäksi ja relevantimmaksi. Molemmat yhtiöt raportoivat vastuistaan avoimesti, eikä toiminnan negatiivisia vaikutuksia tai epäonnistumisiakaan jätetä raportoimatta. Useimmissa UPM:n raporteissa on jokaisen asiakokonaisuuden päätteeksi kerrottu lyhyesti kehittämistä vaativat asiat, tämä lisää raportin uskottavuutta ja tekee tulevaisuuden haasteet konkreettisemmiksi. Stora Enso raportoi tulevaisuuden tavoitteistaan useimmiten esittämällä taulukoita saavutetuista tavoitteista ja vielä saavuttamattomista tavoitteista. Yhtiöiden raportointia keskenään vertailtaessa UPM:n raportointi nousee Stora Enson raportointia hieman kattavammaksi ja selkeämmäksi. UPM:n raporteja rikastuttavat etenkin vastuuasioihin liittyvät case-esimerkit, joita raporteissa esitetään runsaasti. Esimerkit tarjoavat lukijalle kevyemmän ja konkreettisemmän tavan tutustua yhtiön ympäristö- ja yhteiskuntavastuutoimintaan. Myös raporttien loppuun liitetty yhtiön politiikkojen lyhyt esittely mahdollistaa lukijalle tarpeellisen tiedon nopean omaksunnan.

4.2.2 Hallintokäytännöt, johtamisjärjestelmät ja politiikat

Yhteiskuntavastuun hallintokäytännöt ja vastuun jakautuminen organisaatiossa on sekä UPM-Kymmenen että Stora Enson yhteiskuntavastuuraporteissa esitetty aina selkeästi. Tästä poikkeaa ainoastaan UPM:n uusin raportti (v. 2006), josta tarkka vastuujako puuttuu. Tämä voi olla tarkoituksenmukaista, sillä vuonna 2006 käyttöön otetun toimintaohjeen mukaan koko UPM:n henkilöstön on noudatettava toimintaohjeessa määritellyjä linjauksia, jolloin vastuu jakautuu koko henkilöstölle.

Yhteiskuntavastuun hallintajärjestelmät ja politiikat on esitelty molempien yhtiöiden raporteissa aina erikseen. UPM mainitsee raporteissaan käytössä olevat politiikat: ympäristö-, yhteiskuntavastuu-, henkilöstö-, ja työterveys- ja työturvallisuuspolitiikka. Vuodesta 2003 alkaen politiikat on esitelty lyhyesti raportin liitteessä. Vuonna 2006 yritys esittelee edellisvuosien politiikkojen sijaan em. uuden toimintaohjelmansa. Stora Enso esittelee useimmissa raporteissaan melko laajasti yhteiskuntavastuun hallintokäytäntönsä ja niiden yhteydessä yhtiön yhteiskuntavastuupolitiikat ja hallintojärjestelmät. Keskeisimmät yhteiskuntavastuun johtamistyökalut ja politiikat on kuitenkin ensimmäisistä raporteista vaikea löytää. Tämän puutteen Stora Enso on korjannut vuosien 2005 ja 2006 raporteissa esittämällä listan käytettävistä työkaluista ja politiikoista.

Sidosryhmävuorovaikutustaan yhtiöt raportoivat laajasti. Yhtiöitä keskenään verrattaessa Stora Enso raportoi sidosryhmävuorovaikutuksesta kattavammin. Useimmiten yritys esittää listan sidosryhmistään ja esittää esimerkkejä yhteistyöstä eri järjestöjen kanssa. Vuoden 2003 raporttiin Stora Enso liitti osion, jossa esitettiin sidosryhmien esittämiä kysymyksiä erään sidosryhmien huomion herättäneen hankkeen yritysvastuuasioista. Vastaamalla näihin kysymyksiin Stora Enso kävi konkreettista vuoropuhelua sidosryhmiensä kanssa yhteiskuntavastuuraportin välityksellä. Kaikki Stora Enson raportit on rakennettu ikään kun sidosryhmien ympärille, siten että kaikkien sidosryhmien tarpeet tulee huomioiduksi, mutta ainoastaan vuosien 2004 ja 2006 raporteissa esitetään erillinen ”sidosryhmätyö” -kappale. Sidosryhmätyön käsitteleminen erillisessä kappaleessa helpottaa eri sidosryhmien hahmottamista, ja antaa paremman kokonaiskuvan sidosryhmävuoro-

vaikutuksesta. Erityisesti vuonna 2006 esitetty luettelo sidosryhmistä ja vuoden tärkeimmistä sidosryhmäprojekteista antaa lukijalle selkeän, kattavan katsauksen yrityksen sidosryhmävuoropuhelusta. Myös vuoden 2005 raportti on sidosryhmätyön raportoinnin osalta onnistunut, sillä raportti on rakennettu jaksottamalla aihepiirit eri sidosryhmien mukaan. Tämän perusteella voidaan sanoa, että Stora Enson raportointi on kolmen viime vuoden aikana kehittynyt sidosryhmävuoropuhelun osalta. Samaa voidaan sanoa myös UPM:n sidosryhmäraportoinnista, sillä myös UPM on kolmessa viimeisessä raportissaan erottanut sidosryhmätyön erilliseksi osaksi raporttia. UPM on kaikissa yhteiskuntavastuuraporteissaan luetellut tärkeimmät sidosryhmänsä, mikä helpottaa hahmottamaan sidosryhmätyön kokonaisuutta, mutta ainoastaan vuoden 2005 raportissa sidosryhmät on esitelty laajemmin kaikki sidosryhmät kattavassa taulukossa. Kaikenkattavassa sidosryhmätyön esittelyssä UPM on vielä Stora Ensoa jäljessä, sillä UPM:n sidosryhmäosio on vielä varsin suppea ja esimerkiksi yhteistyöstä eri järjestöjen kanssa raportoidaan kovin niukasti.

4.2.3 Taloudellisen vastuun tunnusluvut

Taloudellisen vastuun tunnuslukuja UPM-Kymmene ja Stora Enso ovat raportoineet niukasti, sillä molemmat yhtiöt raportoivat taloudestaan erikseen vuosikertomuksessaan ja tilinpäätöksessään. UPM esittää erillisen taloudellisen vastuun kappaleen yhteiskuntavastuuraportissaan vuosina 2002, 2004 ja 2005, kappaleessa esitetään yhtiön tärkeimmät taloudelliset tunnusluvut, kuten liikevaihto, palkkakustannukset, tulos ja maksetut osingot. Vuoden 2005 raportissa taloudellista vastuuta käsitellään laajimmin, mutta uusimmassa, vuoden 2006 raportissa taloudellista vastuuta ei käsitellä lainkaan. Koska sidosryhmät eivät saa yhteiskuntavastuuraportista tietoa kaikista kolmesta yhteiskuntavastuun osa-alueesta, hankaloittaa se tiedonhankintaa. Näin ollen voidaan sanoa että UPM:n taloudellisen vastuun viestintä on vuonna 2006 ollut aikaisempia vuosia heikompaa.

Stora Enson taloudellisen vastuun viestintä yhteiskuntavastuuraportissa on vuosittain ollut laajempaa kuin UPM:n. Stora Enso raportoi perustunnuslukujen lisäksi taloudellisista

vaikutuksista sidosryhmiin kaikkialla maailmassa ja mm. eri järjestöissä. Taloudellisen vastuun raportointia Stora Enso on vuosi vuodelta laajentanut, ja vuoden 2006 yhteiskuntavastuuraportti antaa jo hyvin kattavan kuvan konsernin taloudellisista vaikutuksista sen koko toimintaympäristöön.

4.2.4 Ympäristövastuun tunnusluvut

Sekä UPM:n että Stora Enson ympäristövastuuraportointi keskittyy pitkälti metsiin, energiaan, päästöihin ja jätteisiin. Molempien yhtiöiden yhteiskuntavastuuraportoinnissa näkyy ilmastonmuutoksen nousu merkittäväksi keskustelunaiheeksi yhteiskunnassa. Energia ja ilmastonmuutoksen torjunta on ollut yhteiskuntavastuuraporteissa vuodesta toiseen vahvasti esillä. Energialähteet ja energiatehokkuus ovat olleet UPM:n energiara-portoinnissa esillä vuosittain melko muuttumattomasti. Stora Enso on painottanut raporteissaan UPM:ää enemmän energiatehokkuutta ja raportoinut aktiivisesti päästökaupan kehittymisestä ja käynnistymisestä.

Veden käyttöä on käsitelty sekä UPM:n että Stora Enson ensimmäisissä yhteiskuntavastuuraporteissa huomattavasti laajemmin kuin uusimmissa raporteissa. Molemmat yritykset ovat kahtena viimeisenä vuonna raportoineet ympäristötulosten ohessa hyvin lyhyesti veden käytön vähenemistä, kun aiempina vuosina veden käyttöä tarkasteltiin raporteissa erillisenä asiakokonaisuutena. Sama kehitys on tapahtunut myös jätteistä raportoinnissa. Kahdessa uusimmassa raportissa molemmat yhtiöt kertovat jätteiden hyötykäytöstä vain lyhyesti, kun aiempina vuosina aihealue on saanut huomattavasti suuremman huomion.

Tuotteita koskeva raportointi on yhtiöillä erilaista, johtuen valmistettavien tuotteiden erilaisuudesta. Stora Enso on keskittynyt tuotteiden turvallisuuteen, johtuen siitä että yhtiö valmistaa esimerkiksi kartonkituotteita, jotka tulevat suoraan kontaktiin ruoan tai lääkkeiden kanssa. Molempien yhtiöiden tuoteraportoinnissa näkyy asiakaslähtöisen ajattelun kehitys siten, että viimeisimmissä raporteissa tuotteiden kierrätyskelpoisuuden pai-

nottamisen sijaan on raportoitu enemmän asiakastyytyvyydestä ja tyytyväisyysmittauksista.

Koska arvioitavat yritykset ovat metsäteollisuusyrityksiä, on luonnollista että puunhankinta ja metsät saavat suuren huomion myös raportoinnissa. Raportointi keskittyy suurilta osin puun alkuperän tuntemiseen. Puunhankinnan raportoinnissa ei ole kummankaan yrityksen kohdalla tapahtunut vuosien mittaa suuria muutoksia. Molemmat yhtiöt raportoivat vuosittain metsäsertifioinnin kehittymistä puun hankinta-alueilla ja ilmoittavat hankintamaat ja mahdolliset uudet kehitysprojektit (esimerkiksi puun alkuperän selvittämisessä tai kestävässä metsänhoidossa). Kestävän metsänhoidon yhteydessä molemmat yhtiöt mainitsevat luonnon monimuotoisuuden turvaamisen, mutta aihetta ei ole nostettu sen enempää esille. Tästä poikkeuksena on UPM:n vuoden 2003 raportissa esitetty esimerkki, jossa kerrotaan meneillä olevista projekteista monimuotoisuuden turvaamiseksi.

4.2.5 Sosiaalisen vastuun tunnusluvut

Sosiaalisen vastuun raportointi painottuu molemmissa case-yrityksissä pitkälti henkilöstöä koskevaan raportointiin. Sekä Stora Enso että UPM raportoivat vuosittain työterveydestä ja -turvallisuudesta, henkilöstövähennyksistä ja henkilöstön monimuotoisuudesta. UPM keskittyy sosiaalisessa vastuussaan Stora Ensoa enemmän henkilöstöön. Tämä näkyy selvästi esimerkiksi vuoden 2005 raportissa, jossa yhteiskuntavastuu on jaettu kolmeen osaan jotka ovat: talous, henkilöstö ja ympäristö. Raportissa sosiaalinen vastuu on siis korvattu vastuulla henkilöstöstä, vastuu muille sidosryhmille esitetään raportissa erikseen hyvin lyhyesti, yhdellä sivulla. Vuoden 2005 kaltaista raportointikäytäntöä on sovellettu myös vuosina 2004 ja 2006. UPM:n sosiaalisen vastuun raportointi onkin viime vuosina heikentynyt, sillä kahdessa ensimmäisessä yhteiskuntavastuuraportissa henkilöstöasioiden lisäksi raportoitiin konsernin kulttuuripääomasta ja tukitoiminnasta sekä esimerkiksi pilaantuneiden maa-alueiden kuunnostamisesta. Koska UPM:n raportit ovat vuosi vuodelta hieman tiivistyneet (v. 2003 80 sivua, v. 2004 59 s., vuonna 2005 59 s. ja vuonna 2006 47 s.) on ehkä nähty järkeväksi jättää maailmanlaajuisesti melko vä-

häärvoiset toimet kuten Suomessa sijaitsevien maa-alueiden kunnostushankkeet raportoimatta. Vuosien 2004 ja 2005 raporteissa sosiaalisia vastuita on käsitelty henkilöstö -osiossa ja raportin alussa esitetyssä erillisessä sidosryhmä -osiossa. Tästä johtuen sosiaalisen vastuun kokonaisuus on vaikea hahmottaa raporteista. Tämä ongelma on korjattu vuoden 2006 raportissa esittämällä henkilöstö ja sidosryhmät yhden "yhteiskuntavastuu" -otsikon alla.

Stora Enso on kolmena ensimmäisenä vuonna nimennyt sosiaalisen vastuun yhteiskuntavastuuksi, ja koonnut käsitteen alle yhteiskuntavastuun tavoitteet ja periaatteet, henkilöstön ja yhteisöllisyyden. Sosiaalisen vastuun kokonaisuus on raporteista helppo hahmottaa, lukuun ottamatta vuoden 2005 raporttia, jossa sosiaalisen vastuun eri aihealueet on sijoitettu useisiin eri osiin raportissa. Stora Enson sosiaalisen vastuun raportointi eroaa UPM:n raportoinnista etenkin kansainvälisyyden korostumisessa ja yhteistyöjärjestöjen laajassa kuvaamisessa. Stora Enson sosiaalisen vastuun raportointi ei ole asiasisällöltään juurikaan muuttunut vuosien mittaan, mutta vasta uusimmassa yhteiskuntavastuuraportissa sosiaalinen vastuu on nimetty sosiaalisesti vastuuksi jolloin yhteiskuntavastuun kolmijako on selkeästi erotettavissa.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää miten suomalaisten metsäyhtiöiden yhteiskuntavastuuraportointi on kehittynyt 2000-luvulla. Aluksi tarkasteltiin kuinka aiempi kirjallisuus kuvaa yhteiskuntavastuuta ja sen kehitystä. Carroll (1999) esittää, että moderni yhteiskuntavastuututkimus on saanut alkunsa 50-luvulla. Niskala & Tarna (2003) toteavat yritysten alkaneen raportoida ympäristövastuistaan ja vaikutuksistaan erillisen ympäristöraportin muodossa 1980-luvun loppupuolella, mutta kokonaisvaltaista yhteiskuntavastuuta on alettu raportoida vasta aivan viime vuosina. KPMG:n maailmanlaajuinen tutkimus vuonna 2005 osoitti uusimmat kehityssuunnat yhteiskuntavastuuraportoinnissa. Samoja ilmiöitä oli huomattavissa myös Stora Enson ja UPM:n raportoinnissa. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen nousu keskeiseksi puheenaiheeksi näkyy sekä UPM:n että Stora Enson raporteissa ilmastonmuutoksen torjunnan kattavana raportointina. Myös ympäristövastuuraportoinnin painottaminen taloudellista ja sosiaalista vastuuta enemmän näkyy yhtiöiden raportoinnissa. Viime vuosina on kuitenkin nähtävissä tasapainotumista yhteiskuntavastuun kolmen ulottuvuuden kesken, sillä ympäristövastuista (esim. vesi, päästöt ja jätteet) on viimeisimmissä raporteissa raportoitu niukemmin kuin ennen. Taloudellisen vastuun raportointi on sekä Stora Ensolla että UPM:llä ollut useimmissa raporteissa hyvin vähäistä, ja UPM onkin ilmoittanut esittävänsä talouden tunnuslukunsa erikseen vuosikertomuksessa. Stora Enso puolestaan on kehittänyt taloudellisen vastuun raportointia vuosi vuodelta, ja viimeisimmässä raportissa yhtiö onnistuu antamaan varsin kattavan kuvan taloudellisista vaikutuksista konsernin koko toimintaympäristöön.

KPMG:n tutkimuksessa havaittu lisääntynyt raportointi yhteistyöstä kansalaisjärjestöjen kanssa näkyy myös caseyritysten raportoinnissa. Erityisesti Stora Enson raporteissa yhteistyö järjestöjen kanssa on vahvasti esillä. Useimmissa raporteissa kerrotaan käynnissä olevista tai toteutuneista hankkeista esimerkiksi WWF:n tai UNICEF:n kanssa. Kaiken kaikkiaan sidosryhmät on nostettu raporteissa esille selvemmin kuin ennen. Stora Enson viimeisimmässä raportissa esitetty kaikki sidosryhmät kattava taulukko vuoden tärkeimmistä sidosryhmäprojekteista on hyvä esimerkki raportoinnin kehittymisestä täsmällisemmäksi ja kattavammaksi. Uusimmissa raporteissa on jo nähtävissä vuosien tuomaa

raportointikokemusta, joka näkyy raportoinnin laadussa. Raportit ovat kehittyneet tiiviimmiksi ja yhteiskuntavastuusta raportoidaan nyt olennaisimmat asiat. Eräs näkyvä trendi yhteiskuntavastuuraportoinnissa on kansainvälistyminen. Ensimmäiset raportit vaikuttavat kotimaiselle yleisölle suunnatuilta, kun taas uusimmissa raporteissa ulkomaisten sidosryhmien kiinnostukset on otettu paremmin huomioon. Etenkin Stora Enson raportointi on viime vuosina selvästi suunnattu kansainväliselle yleisölle.

Raportointi on siis muutamassa vuodessa hieman muuttunut sisällöltään, vaikka aihealueet ovat säilyneet suurimmalta osalta samana. Merkittävimmin kehitys on tapahtunut raporttien rakenteessa ja asioiden ilmaisussa. Rakenne on uusimmissa raporteissa aikaisempaa huomattavasti selkeämpi ja johdonmukaisempi, ja raportoinnissa keskitytään olennaisiin asioihin.

Koska tässä tutkimuksessa tarkasteltiin yhteiskuntavastuuraportointia ainoastaan metsäteollisuusyrityksissä, olisi jatkotutkimuksissa mielenkiintoista tarkastella sitä, miten yhteiskuntavastuuraportointi poikkeaa eri toimialoilla. Tutkimusaineistoa voisi myös laajentaa yhteiskuntavastuuraporttien lisäksi muuhun vastuuviestintään, kuten yritysten Internet-sivuihin, vuosikertomuksiin, sidosryhmälehtiin ym. Tämän lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia yhteiskuntavastuuraportointia eri tahojen näkökulmasta. Esimerkiksi yritysjohdon tai sidosryhmien näkemyksiä yhteiskuntavastuuraportoinnin kehityksestä olisi mielekästä tarkastella.

LÄHTEET

Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Arvopaperimarkkinalaki 26.5.1989/495 [online-tietokanta]. [Viitattu 22.2.2008]. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1989/19890495?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=arvopaperimarkkinalak%2A>

Bernhart, M. & Slater, A. 2007. How sustainable is your business? *Communication World*, vol. 24, nro, 6, sivut 18-21.

Caby, J. & Chousa, J. 2006. Voluntary disclosure of non-financial information and corporate social responsibility. In: Allouche, J. (ed.) Corporate social responsibility. Vol. 1: Concepts, accountability and reporting. Houndmills: Palgrave Macmillan.

Carroll, A.B. 1991. The Pyramid of corporate social responsibility: Towards the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, vol. 34, nro. 4, sivut 39–48.

Carroll, A. B. 1999. Corporate social responsibility. Evolution of a definitional construct. *Business & Society*, vol. 38, nro 3, sivut 268-295.

Dubigeon, O. 2006. Legal obligations and local practices in corporate social responsibility. In: Allouche, J. (ed.) Corporate social responsibility. Vol. 1: Concepts, accountability and reporting. Houndmills: Palgrave Macmillan.

Elinkeinoelämän keskusliitto (EK). 2006a. Corporate responsibility – practices in Finnish business. Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto.

Elinkeinoelämän keskusliitto (EK). 2006b. Vastuullinen yritystoiminta – käytäntöjä suomalaisissa yrityksissä. Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto.

Euroopan yhteisöjen komissio. 2001. Vihreä kirja. Yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä. Bryssel. KOM (2001) 366 lopullinen.

Global Reporting Initiative (GRI) 2002. Sustainability Reporting Guidelines [verkkodokumentti]. [Viitattu 7.1.2008]. Saatavilla: <http://www.globalreporting.org/Home>

Global Reporting Initiative (GRI) 2006. Sustainability Reporting Guidelines [verkkodokumentti]. [Viitattu 15.1.2008]. Saatavilla: <http://www.globalreporting.org/Home>

HSE Executive Education Oy. 2007. Ympäristö & Yhteiskuntavastuu 2007 – raportointikatsaus. Helsinki: HSE Executive Education.

HSE Executive Education Oy 2008. Ympäristö & yhteiskuntavastuu raportointikatsaus [HSE:n www-sivut]. [Viitattu 21.1.2008]. Saatavilla: <http://www.hseee.fi/content.php?id=1140&m=3&sm=466>

Kallio, T. J. & Nurmi, P. 2006. Vastuullisen liiketoiminnan tutkimus. Teoksessa: Kallio, T. J. & Nurmi, P. (toim.) Vastuullinen liiketoiminta. Peruskysymyksiä ja esimerkkejä. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.

Ketola, T. 2005. Vastuullinen liiketoiminta: sanoista teoiksi. Helsinki: Edita.

Koskinen, I., Alasuutari, P. & Peltonen, T. 2005. Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. Tampere: Vastapaino.

KPMG 2005. KPMG international survey of corporate responsibility reporting 2005. Amsterdam: KPMG International. Saatavilla: <http://www.kpmg.com/NR/rdonlyres/66422F7F-35AD-4256-9BF8-F36FACCA9164/0/KPMGIntlCRSurvey2005.pdf>

Kujala, J. & Kuvaja, S. 2002. Välittävä johtaminen: sidosryhmät eettisen liiketoiminnan kihittäjinä. Helsinki: Talentum.

Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä 10.6.1994/468 [online-tietokanta]. [Viitattu 22.2.2008]. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940468>

Lantos, G. P. 2001. The boundaries of strategic corporate social responsibility. *Journal of consumer marketing*, vol.18, nro. 7, sivut 595–630.

Lotila, P. 2004. Communicating corporate social responsibility: reporting practice in retailing. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.

Loikkanen, T., Hyytinen, K. & Koivusalo, S. 2007. Yhteiskuntavastuu ja kilpailukyky Suomalaisyrityksissä – Nykytila ja kehitysnäkymät. VTT Tiedotteita 2386. Espoo: Valtion teknillinen tutkimuskeskus (VTT).

LTT-Tutkimus Oy 2006. Ympäristö & yhteiskunta 2006 – vastuullisen yritystoiminnan raportointikilpailu. Helsinki: LTT-tutkimus.

MONIKA – Kansainvälisen sijoitustoiminnan ja monikansallisten yritysten neuvottelukunta. 2004. Vastuullisen yritystoiminnan edistämistä koskevat kauppa- ja teollisuusministeriön linjaukset. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö.

Niskala, M. & Tarna, K. 2003. Yhteiskuntavastuun raportointi. Helsinki: HKT-Media.

Parris, T. M. 2006. Corporate sustainability reporting. *Environment*, vol. 48, nro. 5, sivu 3.

Perrini, F. 2005. Building a European portrait of corporate social responsibility reporting. *European Management Journal*, vol 23, nro. 6, sivut 611–627.

Rytteri, T. 2002. Metsäteollisuusyrityksen luonto: tutkimus Enso-Gutseitn ympäristö- ja yhteiskuntavastuun muotoutumisesta. Joensuu: Joensuun yliopisto, maantieteen laitos.

Stora Enso 2003. Yhteiskuntavastuu 2002.

Stora Enso 2004. Yritysvastuu 2003.

Stora Enso 2007. Konserni 2006.

Stora Enso 2008. Ownership distribution in Stora Enso [Stora Enson www-sivut]. [Viitattu 11.2.2008]. Saatavilla: http://www.storaenso.com/CDAvgn/main/0,,1_EN-1809-1419-,00.html

UPM-Kymmene 2003. Yritysvastuuraportti 2002.

UPM-Kymmene 2007a. Vuosikertomus 2006.

UPM-Kymmene 2007b. Ympäristö- ja yhteiskuntavastuuraportti 2006.

UPM-Kymmene 2008. Osakkeenomistajat [UPM:n www-sivut]. [Viitattu 11.2.2008]. Saatavilla: [http://w3.upm-kymmene.com/upm/internet/cms/upmcmsfi.nsf/\\$all/5188E686BB4DECC9C2256E4B004580C8?Open&qm=menu,5,5,2&smtitle=Osakkeet](http://w3.upm-kymmene.com/upm/internet/cms/upmcmsfi.nsf/$all/5188E686BB4DECC9C2256E4B004580C8?Open&qm=menu,5,5,2&smtitle=Osakkeet)

Van Marrewijk, M. 2006. Corporate sustainability and sustainable development. In: Allouche, J. (ed.) Corporate social responsibility. Vol. 1: Concepts, accountability and reporting. Houndmills: Palgrave Macmillan.

Wallin, A-R. 2002. Yritystoiminnan ja julkishallinnon avoimuus informaatio- ja viestintäoikeudellisesta näkökulmasta. Teoksessa: Kulla, H. et al. Viestintäoikeus. Helsinki: WSOY lakitieto.

WCED 1987. Our common future. Report on the world conference on the environment and development. Oxford: Oxford University Press.

Ympäristönsuojelulaki 4.2.2000/86 [online-tietokanta]. [Viitattu 22.2.2008]. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000086?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=ymp%C3%A4rist%C3%B6nsuojelulak%2A>

Liite 1. UPM-Kymmenen raportointi vuosina 2002–2006.

UPM-Kymmene					
Osa-alue Vuosi	Luettavuus ja raportin rakenne	Hallintokäytännöt, johtamisjärjestelmät ja politiikat	Taloudellisen vastuun tunnusluvut	Ympäristövastuun tunnusluvut	Sosiaalisen vastuun tunnusluvut
2002	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Selkeä rakenne. ▪ Suppea. ▪ Tarkat luvut puuttuvat. ▪ 51 sivua. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vastuunjako ja vastuuhenkilöt. ▪ Poliitiikat mainitaan. ▪ ISO 14001-standardi ja EMAS-järjestelmä esitellään. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Esitetty suppeasti. (2 sivua) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Metsät ja puunhankinta laajasti. ▪ Monimuotoisuus mainitaan. ▪ Energia laajasti. ▪ Vesi, päästöt, jätteet (pelkät tunnusluvut). ▪ Kierrätys laajasti. ▪ Tuoteturvallisuus. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Työntekijät ja työolosuhteet laajasti. ▪ Asiakassuhteet laajasti. ▪ Maankäyttö ja kunnostus, kulttuuripääoma ja tukitoiminta (esim. yhteistyö koulujen kanssa).
2003	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Selkeä rakenne. ▪ Erittäin laaja. ▪ Raporttia täydentävät liitteet ▪ 80 sivua. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vastuunjako ja vastuuhenkilöt. ▪ Poliitiikat esitellään. ▪ Sertifioidut hallintajärjestelmät listattu laajasti. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ei esitetty. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Metsät ja puunhankinta laajasti. ▪ Monimuotoisuus case-esimerkki. ▪ Energia laajasti. ▪ Vesi laajasti. ▪ Päästöt laajasti. ▪ Jätteet laajasti. ▪ Tuotteet laajasti. ▪ Päästötaulukot. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Työntekijät ja työolosuhteet laajasti. ▪ Lapsityövoima ja pakotyö mainitaan. ▪ Maankäyttö ja kunnostus laajasti. ▪ Kulttuuripääoma ja tukitoiminta (esim. yhteistyö koulujen kanssa).
2004	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sekava rakenne. ▪ Raporttia täydentävät liitteet. ▪ 59 sivua. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vastuunjako ja vastuuhenkilöt. ▪ Poliitiikat esitellään. ▪ Sertifioidut hallintajärjestelmät listattu laajasti. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Esitetty suppeasti. (4 sivua) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Metsät ja puunhankinta laajasti ▪ Monimuotoisuus lyhyesti. ▪ Energia laajasti. ▪ Vesi laajasti. ▪ Päästöt laajasti. ▪ Jätteet laajasti. ▪ Tuotteet laajasti. ▪ Päästötaulukot. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Työntekijät ja työolosuhteet laajasti. ▪ Lapsityövoima ja pakotyö mainitaan. ▪ Sidosryhmätyö lyhyesti (mainittu WWF ja WBCSD).
2005	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Selkeä rakenne. ▪ Raporttia täydentävät liitteet. ▪ 59 sivua. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vastuunjako (ei vastuuhenkilöitä). ▪ Poliitiikat esitellään. ▪ Sertifioidut hallintajärjestelmät listattu laajasti. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Esitetty suppeasti. (4 sivua) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Metsät ja puunhankinta laajasti. ▪ Monimuotoisuus mainitaan. ▪ Energia laajasti. ▪ Vesi, jätteet ja päästöt lyhyesti. ▪ Tuoteturvallisuus mainitaan. ▪ Päästötaulukot. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Työntekijät ja työolosuhteet laajasti. ▪ Lapsityövoima ja pakotyö mainitaan. ▪ Sidosryhmätyö lyhyesti (sidosryhmät lueteltu kattavasti).
2006	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Selkeä rakenne. ▪ Suppea. ▪ Raporttia täydentävät liitteet. ▪ 47 sivua. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ei vastuunjakoja ▪ Ei politiikkoja ▪ Uusi toimintaohje (Code of Conduct). ▪ Laaja kannattavuusohjelma julkaistu 3/2006. ▪ Sertifioidut hallintajärjestelmät listattu laajasti. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ei esitetty. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Metsät ja puunhankinta laajasti. ▪ Monimuotoisuus lyhyesti. ▪ Energia laajasti. ▪ Vesi, jätteet ja päästöt lyhyesti. ▪ Päästötaulukot. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Työntekijät ja työolosuhteet laajasti. ▪ Sidosryhmätyö lyhyesti. ▪ Ihmisoikeudet lyhyesti toimintaohjeessa.

Liite 2. Stora Enson raportointi vuosina 2002–2006.

Stora Enso					
Osa-alue	Luettavuus ja raportin rakenne	Hallintokäytännöt, johtamisjärjestelmät ja politiikat	Taloudellisen vastuun tunnusluvut	Ympäristövastuun tunnusluvut	Sosiaalisen vastuun tunnusluvut
Vuosi					
2002	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Selkeä rakenne. ▪ Raporttia täydentävät tuotanto- ja päästötaulukot. ▪ Ympäristöraportti 36 sivua. ▪ Sosiaalisen vastuun raportti 20 sivua. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vastuunjako selkeästi. ▪ Ympäristöä ja sosiaalista vastuuta koskeva politiikka ja yhteiskuntavastuun periaatteet esitelty. ▪ Sertifioidut hallintajärjestelmät listattu. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lyhyesti ympäristöraportissa. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Metsät ja puunhankinta laajasti. ▪ Monimuotoisuus mainitaan. ▪ Energia laajasti. ▪ Vesi laajasti. ▪ Jätteet ja päästöt lyhyesti. ▪ Tuoteturvallisuus mainitaan. ▪ Päästötaulukot. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Työntekijät ja työolosuhteet laajasti. ▪ Lapsityövoima ja pakotyö mainitaan. ▪ Sidosryhmätyö lyhyesti (yhteisöt, koulut jne).
2003	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Selkeä rakenne. ▪ Raporttia täydentävät tuotanto- ja päästötaulukot. ▪ 56 sivua. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vastuunjako selkeästi. ▪ Ympäristöä ja sosiaalista vastuuta koskeva politiikka. ▪ Keskeiset yritys-vastuutyökälyt ja periaatteet. ▪ Sertifioidut hallintajärjestelmät listattu. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Esitetty suppeasti. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Metsät ja puunhankinta laajasti. ▪ Monimuotoisuus mainitaan. ▪ Energia laajasti. ▪ Vesi laajasti. ▪ Päästöt lyhyesti. ▪ Jätteet laajasti. ▪ Tuoteturvallisuus. ▪ Päästötaulukot. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Työntekijät ja työolosuhteet laajasti. ▪ Lapsityövoima ja pakotyö mainitaan. ▪ Sidosryhmätyö laajasti. (Yhteisöt, järjestöt jne + laaja "vastuun mallihanke" esimerkki).
2004	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Selkeä rakenne. ▪ Raporttia täydentävät tuotanto- ja päästötaulukot. ▪ 65 sivua. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vastuunjako selkeästi. ▪ Yhteiskuntavastuun hallinta ja työkalut esitelty laajasti (myös taulukoissa). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Esitetty kattavasti. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Metsät ja puunhankinta laajasti. ▪ Monimuotoisuus mainitaan. ▪ Energia ja päästöt laajasti. ▪ Vesi laajasti. ▪ Jätteet laajasti. ▪ Tuoteturvallisuus. ▪ Päästötaulukot. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Työntekijät ja työolosuhteet laajasti. ▪ Lapsityövoima mainitaan. ▪ Sidosryhmätyö laajasti. (Yhteisöt + UNICEF ja WWF + laajat esimerkit kolmesta eri maasta). ▪ Sidosryhmäluettelo.
2005	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sekava rakenne. ▪ Raporttia täydentävät tuotanto- ja päästötaulukot. ▪ 58 sivua. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vastuunjako selkeästi. ▪ Yhteiskuntavastuun hallinta ja työkalut esitelty laajasti. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Esitetty laajasti. (3 sivua) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Metsät ja puunhankinta laajasti. ▪ Monimuotoisuus mainitaan. ▪ Energia laajasti. ▪ Vesi, jätteet ja päästöt lyhyesti. ▪ Tuoteturvallisuus. ▪ Päästötaulukot. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Työntekijät ja työolosuhteet laajasti. ▪ Sidosryhmätyö laajasti. (Sijoittajat ja asiakkaat huomioitu erityisesti + UNEP, WWF ja UNICEF).
2006	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Selkeä rakenne. ▪ Raporttia täydentävät tuotanto- ja päästötaulukot. ▪ 58 sivua. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vastuunjako selkeästi. ▪ Yhteiskuntavastuun hallinta ja työkalut esitelty laajasti. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Esitetty laajasti. (6 sivua) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Metsät ja puunhankinta laajasti. ▪ Monimuotoisuus mainitaan. ▪ Energia laajasti. ▪ Vesi, jätteet ja päästöt lyhyesti. ▪ Tuoteturvallisuus. ▪ Päästötaulukot. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Työntekijät ja työolosuhteet laajasti. ▪ Sidosryhmätyö laajasti. (Asiakkaat huomioitu). ▪ Kattava sidosryhmätaulukko.